

BOEKBESPREKINGEN

Dr. med. dent. CURT PROSKAUER en Dr. med. dent. FRITZ H. WITT: *Bildgeschichte der Zahnheilkunde*. (Pictorial history of dentistry.) M. Du Mont Schauberg Verlag, Köln 1962.

De schrijvers van dit op het F.D.I.-congres uitgekomen boek zijn voor velen geen onbekenden. Dr. CURT PROSKAUER, curator of the Charles H. Land Museum, Columbia University, New York, schreef vele historisch tandheelkundige artikelen. Onder zijn leiding verscheen eveneens tussen 1915 en 1926 de reeks: „Kulturgeschichte der Zahnheilkunde in Einzeldarstellungen”. Het door hem in deze reeks geschreven „Iconographia Odontologica” is daarvan het bekendste en is nog steeds een door tandheelkundige bibliofielen zeer gezocht boek. Door zijn schaarste brengt het nu het meervoudige van zijn oorspronkelijke verkoopprijs op. Dr. FRITZ H. WITT heeft een even lange historische reputatie als Proskauer. Hij is Custos des Forschungsinstituts für Geschichte der Zahnheilkunde im Bundesverband der Deutschen Zahnärzte te Keulen. De belangrijke rol, die de Zahnärztliche Mitteilungen voor de tandheelkundige historicus speelt, en de vele artikelen hierin door hem en zijn medewerkers geschreven, gaven hem reeds lang een historische reputatie. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat beiden op het idee gekomen zijn, een soortgelijk werk als de Iconographia Odontologica uit te geven. „Bilderberichte sind eine moderne Form der Berichterstattung und in mancher Beziehung eine nicht mehr zu entbehrende Ergänzung des geschriebenen oder gesprochenen Wortes” schrijft Dr. ERICH MÜLLER, de voorzitter van het Bundesverband der Deutschen Zahnärzte in zijn inleiding. „Das Bild hat vor dem Wort den Vorzug, das es rascher erfasst wird und das seine Aussage länger in der Erinnerung haftet. Den lebensklugen Chinesen ist das schon lange geläufig: ein altes Sprichwort bei ihnen besagt, ein Bild sei mehr wert als 1000 Worte”, staat in het voorwoord. Terwijl in de overige tandheelkundige literatuur men hoofdzakelijk tot woorden zijn toevlucht nam, was het de bedoeling van de schrijvers hier het beeld te laten spreken, een bedoeling, die zij door de inhoud geheel waar gemaakt hebben.

Het werk is uitgevoerd in groot kwarto-formaat, gebonden in fraai linnen band, waarop als vignet de titelpagina van de uitgave van 1530 van Zene Artzney in goud is ingedrukt. De tekst is in 5 talen: Duits, Engels, Frans, Italiaans en Spaans: 184 fotopagina's zijn in zwart-wit afgedrukt en een 12-tal pagina's in kleurendruk. De kleuren van deze pagina's zijn zeer natuurgetrouw getroffen. Deze maken mede het boek tot een grafisch meesterwerk. Aan het einde van het fotogedeelte geven de schrijvers een korte verklaring van het afgebeelde, soms m.i. wel eens iets te beknopt. Ze zeggen het beeld te laten spreken en dat zal dan ook wel de reden zijn geweest, dat men de tekst overal even kort gehouden heeft. De afbeeldingen uit de collectie MEIBAUER, de instrumenten uit de verzameling in Keulen en het gedeelte over de ontwikkeling der anesthesie behoren tot het beste gedeelte in het boek.

Het werk besluit met een literatuuroverzicht van 75 nummers, dat ook de meer geïnteresseerde historicus tevreden kan stellen.

Men moet dit boek beschouwen als een plaatwerk, dat een overzicht geeft, hoe de tandheilkunde zich in 5000 jaar ontwikkeld heeft. Iedere tandarts zal het een genoegen zijn zo'n fraai werk te mogen bezitten en misschien zal zijn belangstelling voor dit nog weinig bestudeerde gedeelte van de tandheilkunde er meer door worden opgewekt.

Dit zo bijzonder goed verzorgde boek zal zijn weg in de boekerijen van vele tandartsen en in de tandheelkundige bibliotheken van vele instituten in de wereld zeker vinden. Moge het na tientallen jaren nog net zo gezocht zijn als thans de *Iconographia Odontologica* van één der schrijvers reeds is.

F. E. R. DE MAAR

WILHELM HOLZHAUER: *Wegbereiter Deutscher Zahnheilkunde*. Sammlung von Schriften des Forschungsinstitutes für Geschichte der Zahnheilkunde des Bundesverbandes der Deutschen Zahnärzte e. V., Köln 1962.

Blijkens het voorbericht van de in 1961 overleden Prof. Dr. H. EULER, door hem geschreven in november 1958, heeft dit boekje reeds enige jaren voor publicatie gereed gelegen. Eerst ter gelegenheid van het Keulse F.D.I.-congres is de uitgave tot stand gekomen en de schrijver dankt in zijn voorbericht o.a. Prof. Dr. Dr. ARTELT en Dr. F. WITT voor hun hulp bij deze uitgave. Het leven en streven van een 19-tal tandartsen worden behandeld vanaf PHILIPP PFAFF (1712-1766) tot GEORG SCHERER (1876-1938). Zij allen hebben behoord tot de groten onder hun beroepsgenoten en hebben de grootste bijdragen geleverd tot de verheffing van de Duitse tandheelkunde en de ontwikkeling van het onderwijs in de tandheelkunde aan de Weense, Berlijnse en andere Duitse universiteiten.

Interessant is de levensgeschiedenis van CARL W. L. SCHMEDICKE, die leefde van 1822-1863. Op 1 januari 1846 begon hij met de uitgave van het oudste Duitse tijdschrift: „Der Zahnarzt” en hield dit tot aan zijn dood toe vol.

LEONARD KOECKER'S leven wordt eveneens beschreven (1785-1850); hoewel hij in Duitsland geboren was, heeft hij de tandheelkunde uitsluitend in de Verenigde Staten en Engeland uitgeoefend.

Schrijver vertelt al deze levensgeschiedenissen in een vlotte stijl, hoewel men een enkele keer de indruk krijgt, dat niet alleen historisch bekende feiten worden weergegeven, maar dat hij zijn fantasie de vrije loop laat, o.a. bij de beschrijving van KOECKER'S jeugd.

EDUARD ALBRECHT, CARL SAUER, W. D. MILLER, F. W. SUERSEN, ERNST JESSEN, CARL PARTSCH en JULIUS PARREIDT zijn niet alleen in Duitsland, maar ook elders bekend geweest om hun vooruitstrevendheid; hun levensgeschiedenissen staan alle in het boekje. Als nasla-werkje zal het zijn nut niet alleen bij het onderwijs in de geschiedenis van de tandheelkunde, maar tevens bij het gehele tandheelkundige onderwijs bewijzen.

F. E. R. DE MAAR

Dr. H. W. HORNSTRA. *Veranderingen in de tandpulp bij caries profunda*, een tandheelkundig proefschrift.

Het opvallende van de dissertatie van Dr. H. W. HORNSTRA is dat het een onderwerp behandelt waar elke praktiserende tandarts direkt bij betrokken is n.l.: caries profunda. De direkte aanleiding tot het schrijven van dit proefschrift was het meningsverschil dat er bestaat t.a.v. de behandeling van caries profunda. Men kan bewust verweekt dentine laten zitten (natuurlijke of indirecte pulpaoverkapping) of al het carieuze dentine verwijderen. In het eerste geval bestaat de kans dat het achtergebleven carieuze dentine nog zijn schadelijke invloed op de pulpa blijft uitoefenen, in het tweede geval is er een

grotere kans op expositie van de pulpa. De volgende vragen zijn nu onder ogen gezien: Hoe ziet de pulpa eruit bij onbehandelde elementen met caries profunda en de tweede hierbij aansluitende vraag; welke veranderingen in de pulpa zijn bepalend voor de prognose van het element en hoe is het klinisch mogelijk om gegevens over deze verandering te verkrijgen. Om de eerste vraag te beantwoorden zijn 64 elementen met caries profunda, zonder of met zeer geringe pijnklachten klinisch, röntgenologisch en histologisch onderzocht. In 59 elementen zijn ontstekingsverschijnselen gevonden. Van alle veranderingen die de pulpa, al of niet tengevolge van caries profunda, kan ondergaan geeft de ontsteking de beste informatie over de toestand van de pulpa i.v.m. de prognose. Om met de histologische gegevens ook statistisch te kunnen werken zijn de ontstekingen naar toenemende graad in 4 groepen verdeeld. Het is nu gebleken dat de graad van ontsteking toeneemt als de afstand caviteitsbodem-pulpa kleiner wordt. Bij afstand 0 (geëxponeerde pulpa) was het ontstekingsbeeld van de pulpa van dien aard dat een gunstige prognose niet verwacht mocht worden. Al deze bevindingen hebben tot de voorlopige conclusie geleid dat men bij de behandeling van caries profunda al het weke carieuze dentine moet verwijderen om daarna met een zeer fijne naald de caviteitsbodem af te tasten. Blijkt bij het sonderen de pulpa nog gesloten dan is indirecte overkapping, met de nodige voorzorgen, veroorloofd. Blijkt de pulpa open te liggen dan moet men overgaan tot kanaalbehandeling. Dit bovenstaande geldt alleen voor elementen waarbij de klinische tekenen van pulpitis ontbreken.

Voor degenen die in het onderwerp geïnteresseerd zijn is dit gemakkelijk leesbare proefschrift ten zeerste aan te bevelen. Het bevat nog vele aspecten die in dit korte bestek onvermeld zijn gebleven.

Indien men als clinicus tot de slotsom zou komen dat men op grond van eigen ervaring reeds de door HORNSTRA aangegeven methode van caries profunda behandeling toepast dan is dat alleen maar een aanwijzing dat wetenschappelijk onderzoek en klinische ervaring hier elkaar op hoog niveau ontmoet hebben.

W. J. VISSER.

F. M. DEMELER. *Die Zahn- und Kieferverhältnisse der alten Kanarier (Guanchen)*
Inauguraldissertation – Marburg, 1961.

Het is nu eenmaal niet anders: proefschriften plegen bij voorkeur niet het grensgebied te betreden van odontologie en anthropologie. Als uitzondering op deze voorkeursregel vestigt de studie, waaraan deze bespreking gewijd is, de aandacht op een aantal vindingen, welke DEMELER in zijn materiaal registreerde en tot een bijkans volledige odontografie der *Guanches* tezamen voegde.

Men weet, dat de *Guanches* nauw verwand zijn aan het *Cro-Magnon* ras. De afgelopen decennia hebben zij in stijgende mate belangstelling mogen ondervinden van de zijde der anthropologen (HOOTON, POWERS, SCHWIDETSKY, VERNEAU e.a.).

Aan DEMELER's dissertatie nu lag de bewerking ten grondslag van een 494 schedels, maxillae en mandibulae omvattende collectie (grafvondsten), welke zich te *Parijs* in het *Musée de l'homme* bevindt. Voor statistische berekeningen kwamen niet meer dan 3019 tanden, waaronder 88 melkelementen, in aanmerking.

De schrijver onderzocht zijn materiaal achtereenvolgens op een aantal aangeboren dan wel verworven afwijkingen: carieuze defecten, abrasieverschijnselen, periapicale en parodontale beendestructie, morfologische en andere anomalieën, tandsteenafzetting

hypoplasie en afslijtingsfacetten. Bovendien richtte hij zijn onderzoek op de gedragslijn van de derde molares en de localisatie van het foramen mentale, welke nauwelijks bleek af te wijken van die bij de recente mens¹).

Aldus kon hij tal van gegevens verzamelen: odontografisch belangrijk, wijl hij de uitkomsten van zijn onderzoek óók in cijfers vastlegde. Het zou ons te ver voeren, ze in deze bespreking over te nemen. Een uitzondering maken wij slechts voor zijn gevallen van retentio canini: hij vond ze in niet minder dan 5.59%. Wèl was HOOTON geruime tijd tevoren, in 1925, reeds tot een vrijwel gelijk percentage gekomen, te weten 5.45% maar dat is dan nog altijd méér dan een tienvoud van de frequentie bij de huidige mens! Een verklaring van deze opmerkelijke discrepantie doet DEMELER ons niet aan de hand.

Tenslotte: van verdere bijzonderheden blijve de vermelding binnen het bestek dezer aankondiging achterwege, men kan ze trouwens beter in originali naslaan!

DE JONGE – Amsterdam

VERBETERING

In de bespreking van het boek: J. SCHREINEMAKERS: „Die vollsaugende Clan-tray Prothese (oktober-nummer) is het intekenbedrag als prijs vermeld. De uitgeverij wijst er op dat deze prijs sinds 15 juli f 36,- bedraagt.

¹) c.f. proefschrift A. M. M. E. CATSBERG. De ligging van het foramen mentale, dit tijdschrift, 63, 1956 nrs. 3 en 4.